

Raamatu ja roosi päev ongi nagu päris Põltsamaa päev

Hispaaniast alguse saanud ja 23. aprillil tähistatav raamatu ja roosi päev* sobib Põltsamaale kui nööp triiksärgi varruka külge. Esiteks, Põltsamaa on roosilinn. Roosisaar, uhke rosaarium linna servas, tänavasillutisse ja linnaruumi poetatud roosiõied – midagi sellist ei ole tõenäoliselt kusagil mujal kui meil. Samavõrd otsene on ka Põltsamaa kirjanduslooline seos raamatu ja roosi päevaga.

Just siin kirjutas toona 17-aastane nooruke Põltsamaa kihelkonnakooliõpetaja Eduard Brunberg jutustuse „Tasuja“, mis tõi eestlaste ajalooteadvusse narratiivi 23. aprillil 1343 alanud Jüriöö ülestõusust. Ajaloolane ja kultuuri-teadlane Marek Tamm on märkinud, et „Tasuja“ ilmumine 1880. aastal oli pretsedenditu vähemalt kolmes mõttes. Esiteks, teose nooruke autor tegi esimest korda eestikeelses kirjasõnas juttu Jüriöö ülestõusust. Teiseks, ta kasutas esimesena selleks ajaloolise jutustuse vormi. Ja kolmandaks, ta signeeris esimest korda teksti Eduard Bornhöhe nimega.

Põnev on see, et Bornhöhe kirjanduslik tegevus ei

ole ainus, mis loob mõttelise silla Põltsamaa ja Jüriöö ülestõusu vahel. Hiljuti sattus mulle kätte 1956. aastal ilmunud Aristarch Sinkeli romaan „Musta risti ikke all“. Lugesin raamatu läbi ja see tekitas tõelise vau-efekti. Teose peategelaseks on Põltsamaa mees Vahur, Leemeti poeg. Romaan rullub lahiti verisest kokkupõrkest Põltsamaa foogti Hildebrand von Lenthega (valitses Põltsamaad 1343-1345). Vastuhaku tagajärjel sattub Vahur Põltsamaa lossi vanglasse. Tema isa ja naine hukuvad ristisõdijate käe läbi. Lapsed satuvad kusagile kasuperesse ja Vahur neid enam kunagi ei näe. Ühel hetkel õnnestub mehel vanglast põgeneda.

Foto unsplash.com

Olete kõik oodatud Roosisaarele 23. aprillil kell 12-17.

Ta liitub teiste, oma isandate eest pakku jooksnud ning vabadust ihkavate meestega, kellega hakkab ette valmistama ülestõusu. Pikemalt pole põhjust raamatut ümber jutustada. Kes soovib, loeb seda ise.

Minu jaoks oli ootama-

tu see, et kätte sattus juba teine teos, mis seob Jüriöö ülestõusu mütoloogia Põltsamaaga. Lisaks Bornhöhele ja Sinkelile meenuvad veel kaks 14. sajandi vastuhakust pajatavat raamatut. Üks on Enn Kippeli „Jüriöö“ (1939) ja teine Ta-

*Esimest korda tähistati raamatu ja roosi päeva pelgalt raamatupäevana 1926. aastal Hispaania kirjaniku Miguel de Cervantese (tuntuim teos „Don Quijote“) sünniaastapäeval. Päeva eesmärk oli populariseerida lugemist ja aidata raamatukaupmeestel paremini müüa oma raamatuid. 1930. aastal nihutati see päev Cervantese surma aastapäevale 23. aprillile, mis oli olnud Hispaanias 1436. aastast ka roosipäevaks (sarnane meie sõbrapäevale). 1995. aastal kuulutas UNESCO 23. aprilli rahvusvaheliseks raamatu ja autoriõiguste päevaks. Eestis tähistati seda esimest korda 1998. aastal.

mur Kusnetsi „Püha Jüri kutsikad“ (2012). Ja uskuge või mitte, ka neis raamatutes mainitakse Põltsamaad. Tõsi, seda tehakse peamiselt siin valitsenud ja tegutsenud foogti kaudu.

Millega Põltsamaa foogt Hildebrand von Lenthe on ära teeninud selle au, et ta nõnda vankumatult ühest Jüriöö-teemalisest teosest teise tammub, on isegi raske mõista. On ju meest mainitud Bartholomäus Hoeneke „Liivimaa nooremas riimkroonikas“ vaid ühel korral ja sedagi üsna kõrvalises rollis.

Kokkuvõttes polegi see tähtis. Tähtis on see,

et kirjanduse kaudu, mis on saanud inspiratsiooni 23. aprillil alanud Jüriöö ülestõusust, ja mis on sedavõrd kirevalt põimunud Põltsamaaga, on meil põhjust seda päeva tähistada erilise innuga. Seepärast on ülimalt vahva, et raamatukogu otsustas panna sel päeval seljad kokku Haldjalille lillepoega ning kutsuda kõiki lille- ja raamatuhuvilisi Roosisaarele seda päeva tähistama.

RAIVO SUNI